

مجموعه آثار معارف جهان اسلام (۳)

شیعیان لبنان

از پیدایش تا پیروزی انقلاب اسلامی

مجید صفاتاج

صفحات: ۱۳۶	سرشناسه
شیعیان لبنان: از پیدایش تا پیروزی انقلاب اسلامی / مؤلف مجید صفاتاج	عنوان قراردادی
تهران: آفاق روشن بیداری، ۱۳۹۶	مشخصات نشر
۳۳۳ ص	مشخصات ظاهری
آفاق روشن بیداری: شماره نشر: ۲۹	فروست
مجموعه آثار معارف جهان اسلام: ۳	
۱-۱-۲-۸۵۰۳-۶۰-۹۷۸	شابک
فیبا	وضعیت فهرست نویسی
کتابنامه: ص: ۳۲۱	یادداشت
شیعیان - لبنان - تاریخ	موضوع
Shiites - Lebanon - History	موضوع
ایران - تاریخ - انقلاب اسلامی، ۱۳۵۷ - - تأثیر	موضوع
Iran - History - Islamic Revolution, 1979 - Influence	موضوع
۱۳۹۶ ۷ ص / ۲۳۹ BP	رده ا: جگره
۲۹۷/۵۳	رده بی: دیوبند
۱۶۹۹۶۶۶	حاره کتاب: فلسطینی

شابک: ۱-۱-۲-۸۵۰۳-۶۰-۹۷۸

شیعیان لبنان: از پیدایش تا پیروزی انقلاب اسلامی

مؤلف: مجید صفاتاج

ناشر: آفاق روشن بیداری

نوبت چاپ: اول - بهار ۱۳۹۶ - نشر: ۲۹

مدیر اجرایی: نورس حبیبی

حروفچینی: سیده زهرا فلاح جوادی

طراحی جلد: سید ایمان نوری نجفی

لیتوگرافی: نویس، چاپ: عترت، صحافی: تندیس

شمارگان: ۵۵۰ نسخه بهاء: ۲۷۰۰۰۰ ریال

همه حقوق این اثر محفوظ است. هرگونه نسخه برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره کامپیوتری، اقتباس کلی و جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی و اقتباس در گیومه در مستند نویسی، و مانند آنها) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

آدرس: تهران، خیابان سبلان شمالی، خیابان شهید محسن آزادی، کوچه شهید خالقی، بن بست شیخ حسنی، پلاک ۱۰ - تلفن: ۸۸۳۱۳۸۹۸ - ۰۹۳۳۷۷۵۰۱۹۳

فهرست مطالب

۱۳	مقدمه
	فصل اول پیدایش و رشد و شکوفایی علمی شیعیان تا محرومیت از صحنه
۱۹	سیاسی لبنان
۱۹	جبل عامل تا پیش از شورش لبنان
۲۰	الف- تاریخچه کهن جبل عامل پیش از ظهور و رواج تشیع
۲۲	ب- پیدایش و رواج تشیع در جبل عامل از زمان حضور ابوذر غفاری
۲۴	رشد و شکوفایی علمی شیعیان جبل عامل
۲۵	الف- حضور فقیهان شیعه در جبل عامل
۲۷	ب- گسترش آوازه علمی فقهای شیعه در جبل عامل
۳۰	ج- دوران نهضت فکری شیعیان لبنان
۳۷	مهاجرت و محرومیت شیعیان جبل عامل
۳۷	الف- مهاجرت شیعیان لبنان در دوره جنگ های صلیبی
۳۸	ب- به وخامت گراییدن وضعیت شیعیان
۴۱	ج- محرومیت شیعیان از صحنه سیاسی لبنان
۴۹	فصل دوم مقاومت، مشروعیت و تداوم محرومیت شیعیان
۵۰	اوضاع شیعیان در دوره استعمارگری فرانسه در لبنان
۵۱	الف- مخالفت شیعیان جبل عامل با قیمومیت فرانسه بر لبنان
۵۳	ب- بروز اختلاف نظر میان شیعیان در تعامل با دولت قیمومیت فرانسه

- ج- پیدایش گروه‌های چریکی مقاومت در جبل عامل..... ۵۴
- د- به رسمیت شناخته شدن مذهب شیعه جعفری در لبنان..... ۵۶
- ه- بنیان گذاری فتودالیسم سیاسی در لبنان..... ۵۷
- و- شروع قیام‌های مردمی در جبل عامل..... ۵۹
- ز- برگزاری کنفرانس طیه برای وحدت کلام رهبران جبل عامل..... ۶۴
- ح- جبل عامل پناهگاه انقلابیون فلسطینی و سوری..... ۶۵
- ط- جبل عامل و انقلاب فلسطین..... ۶۶
- ی- انتفاضة ملت سوریه به رهبری علامه سید محسن الامین عاملی..... ۶۸
- ا- اوضاع شیعیان در دوره پس از استقلال لبنان..... ۷۰
- آ- نافرمانی تلاش شیعیان برای حضور در عرصه سیاسی لبنان..... ۷۲
- ب- سلطه رژیم صهیونیستی و فتودال شیعه بر شیعیان لبنان..... ۷۴
- ج- خمودگرایان بعضی از رهبران مذهبی شیعیان لبنان..... ۷۶
- د- تداوم محرومیت شیعیان از امکانات سیاسی اقتصادی لبنان..... ۷۹
- ه- رشد نظام فرقه‌ای و طایفه‌ای در سیاست سیاسی لبنان..... ۸۰
- فصل سوم درد و حرمان و رنج و کشتار شیعیان لبنان در دوره اشغالگری صهیونیستی..... ۸۳
- اشغالگری صهیونیستی و کشتار شیعیان جنوب لبنان..... ۸۴
- پیامدهای اشغالگری صهیونیستی بر شیعیان لبنان..... ۸۶
- الف- بروز تفکرات چپ‌گرایانه و آزادی‌خواهانه در شیعه شیعیان لبنان..... ۸۶
- ب- تلاش شیعیان برای مشارکت در ساختار سیاسی لبنان..... ۸۷
- ج- عقب ماندگی سیاسی شیعیان..... ۸۹
- د- حاکمیت احزاب سیاسی سکولار و چپ‌گرا بر شیعیان..... ۹۲
- ه- مهاجرت شیعیان از جبل عامل در پی تجاوزات رژیم صهیونیستی..... ۱۰۳
- و- بروز تنش در روابط شیعیان و فلسطینیان..... ۱۰۴

فصل چهارم حضور تدریجی و مؤثر شیعیان در جایگاه سیاسی لبنان...	۱۰۷
شروع دوره بازیابی نقش شیعیان در لبنان.....	۱۰۸
الف- رحلت امام سید عبدالحسین شرف الدین.....	۱۰۸
ب- مهاجرت امام موسی صدر از ایران به لبنان.....	۱۱۴
بیداری سازی و هویت یابی شیعیان لبنان.....	۱۲۹
الف- بازیابی نقش از دست رفته ققه‌های شیعه.....	۱۲۹
ب- زمینه سازی ایجاد جنبش محرومین لبنان.....	۱۳۰
ج- برخورداری شیعیان از سازمان دهی و جایگاه سیاسی در لبنان.....	۱۳۰
د- ری‌دگی به شکلات جامعه شیعیان جنوب لبنان.....	۱۳۲
ه- کاستن نفوذ اسراب چیگرا و لائیک در جنوب لبنان.....	۱۳۶
و- امتیازگیری شیعیان از دولت لبنان.....	۱۳۶
ز- تلاش برای حذف فرقه گرایی سیاسی در لبنان.....	۱۳۷
ح- حمایت شیعیان از تاووس فلس‌لین در جنوب لبنان.....	۱۳۹
ط- نگرانی رژیم صهیونیستی از اوج شدن شیعیان در صحنه سیاسی لبنان.....	۱۴۱
فصل پنجم تولد و تقویت جنبش شیعیان لبنان.....	۱۴۳
آغاز دوره شکل‌گیری جنبش شیعیان لبنان.....	۱۴۵
تشکیل یک سازمان نظامی برای شیعیان.....	۱۵۷
فصل ششم اقدامات و فعالیت‌های امام موسی صدر در لبنان پیش از شروع جنگ داخلی لبنان).....	۱۸۳
اقدامات و فعالیت‌های سیاسی امام موسی صدر.....	۱۸۶
الف- تشکیل مجلس اسلامی اعلای شیعیان.....	۱۸۶
ب- کوشش برای حمایت از اهالی جنوب لبنان.....	۱۹۳
ج- تشکیل هیأت نصره الجنوب (یاری جنوب).....	۱۹۳
د- تأسیس "مجلس جنوب" به منظور نجات جنوب لبنان.....	۱۹۷

- ه- تشکیل جنبش محرومین لبنان ۲۰۰
- و- تلاش برای رسیدگی به محرومان توسط دولت لبنان ۲۰۲
- ز- تلاش برای تشکیل یک گروه مقاومت نظامی در برابر تجاوزات رژیم اشغالگر قدس ۲۰۴
- فعالیت‌های فرهنگی، اجتماعی برای شیعیان لبنان ۲۰۷
- الف- طرح مقابله با محرومیت فرهنگی ۲۰۷
- ب- تأسیس مراکز شیعیان ۲۰۸
- ج- تأسیس مدارس و مراکز آموزشی ۲۰۹
- د- تأسیس جمعیت نیکوکاری و احسان ۲۱۱
- ه- تأسیس حوزه علمیه ۲۱۳
- و- فعالان نقش زنان و سازمان دهی زنان شیعه در لبنان ۲۱۴
- ز- وقف املاک، زمین‌ها و مستغلات برای شیعیان ۲۱۵
- توطئه چینی علیه امام موسی صدر در لبنان ۲۱۷
- فصل هفتم شیعیان در دوره جنگ داخلی لبنان ۲۲۱
- اوضاع شیعیان لبنان در مرحله اول جنگ داخلی ۲۲۳
- الف- مواضع و عملکرد امام موسی صدر در جنگ داخلی لبنان ۲۲۳
- ب- تحصن امام موسی صدر در اعتراض به از سرگیری کشتارها ۲۲۸
- ج- اعلان تأسیس شاخه نظامی جنبش محرومان لبنان "ا.م." ۲۳۶
- د- سقوط منطقه شیعه نشین نبعه در شرق بیروت ۲۵۲
- اوضاع شیعیان در مرحله دوم جنگ داخلی ۲۶۷
- الف- تلاش رژیم صهیونیستی برای تشدید جنگ داخلی لبنان ۲۶۷
- ب- تعرض سازمانهای فلسطینی به افراد و مؤسسات جنبش امل در جنوب لبنان ۲۷۱
- ج- تیره شدن روابط بین شیعیان جنوب و گروه های فلسطینی ۲۷۲
- د- مقاومت ضد اشغالگری شیعیان در جنوب لبنان ۲۷۳

۲۷۹	ه- ناپدید شدن امام موسی صدر در لیبی
۲۷۹	و- آشتی‌گری جنوب لبنان بر اثر ناپدید شدن امام موسی صدر در لیبی
۲۸۰	ز- برگزیده شدن نبیه بری به ریاست جنبش امل
۲۸۳	فصل هشتم رشد و شکوفایی جنبش شیعیان لبنان
۲۹۲	تأثیر پذیری جنبش شیعیان لبنان از انقلاب اسلامی ایران
۲۹۶	تشکیل کمیته های یاری انقلاب اسلامی ایران در لبنان
۲۹۷	الف- تأثیر گذار در رشد جنبش شیعیان لبنان
۲۹۷	الف- گرایش تاریخی شیعه به موضوع ارتباط با مراجع دینی
	ب- تأکید انقلاب اسلامی ایران بر آزادسازی قدس و دفع تجاوز اسرائیل
۲۹۸	به لبنان
۲۹۸	ج- روابط تاریخی میان شیعیان ایران و لبنان
۲۹۹	د- پیام ها و موضع گیری های امام خمینی (ره)
۳۰۲	ه- حمایت انقلاب اسلامی ایران از شیعیان لبنان
	شکل گیری هویت شیعیان لبنان پس از اشغال این کشور توسط رژیم صهیونیستی
۳۱۲	سخن پایانی
۳۲۱	فهرست منابع

مقدمه

پس از گسترش اسلام در سرزمین شام، اغلب جمعیت و حاکمیت موجود در این منطقه که لبنان بخشی از آن، شمار می آمد با اهل سنت بود. اما با تبعید جناب ابوذر غفاری، یکی از بزرگان اعراب و صحابه پیامبر اسلام (ص) و از نخستین حامیان جانشینی امیرالمؤمنین حضرت علی (ع)، به سرزمین شام، بذر تشیع در این سرزمین کاشته شد. در واقع پیدایش تشیع و تاسیس جامعه شیعی در این سرزمین را باید نتیجه و بازده عودت این مجاهد راستین راه خدا دانست. این بذر در جبل عامل به دست این صاحب بن گوار و کم نظیر کاشته شد؛ آن گاه در همین سرزمین - مانند سرزمین هایی که تشیع در آنها گسترش یافت و موانعی برای پیشرفت تشیع در آنها پدید نیامد - روبه رواج و انتشار گذاشت. پس از آن، تاریخ شیعیان لبنان، تا زمان پیروزی انقلاب اسلامی ایران با فراز و نشیب هایی همراه بوده و مراحل مختلفی را پشت سر گذاشته است.

اوایل قرن سوم هجری تا آخر همان قرن و پس از آن، دوره گسترش

تشیع در جبل عامل به شمار می‌رود. اما شروع جنگ‌های صلیبی و سرازیر شدن نیروهای صلیبی از اروپا و کمک مسیحیان موجود در منطقه و به ویژه در لبنان به صلیبی‌ها، منجر به استقرار حاکمیت مسیحی‌ها در سواحل شرقی دریای مدیترانه و نابود کردن سلسله‌های متعایل به تشیع در شام شد که در بعضی نقاط حدود دو قرن ادامه داشت. این وضعیت با روی کار آمدن حکومت‌های متعصب سنی به ویژه ایوبیان و ممالیک تداوم یافت.

برخورد بسیار شدید جریانات سنی مذکور با شیعیان به عنوان عوامل اصلی سلطه صلیبی‌ها بر منطقه، منجر به از بین رفتن قدرت سیاسی، اجتماعی و فرهنگی شیعیان در دوره حاکمیت‌های فوق و حتی عثمانی شد. استمرار حاکمیت مذکور نزدیک به هشت قرن ادامه داشت.

با شکل‌گیری قاره‌ایسم ماری اروپا و گسترش مناطق نفوذ آنها به خارج از اروپا و تحت تأثیر قرار دادن حاکمیت عثمانی از نیمه عمر رژیم عثمانی، درگیری‌های مذهبی مسلمانان آغاز شد و شیعیان از تبعات منفی آن در امان نماندند. این وضعیت منجر به نفوذ روز افزون غرب به ویژه فرانسه در شام و جبل لبنان و سایر مناطق تحت حاکمیت عثمانی گردید.

استعمار فرانسه به کمک مسیحیان لبنان، نفوذ سیاسی، فرهنگی، اقتصادی خود را از طریق رابطه و فشار بر حکومت عثمانی و ایجاد مؤسسات خاص فرهنگی و آموزشی و اقتصادی گسترش داد. تا این‌که جنگ جهانی اول شروع شد. پس از آن، عنصر نظامی فرانسه در شمال شام و قرار گرفتن این منطقه در سهمیه این کشور، از برنامه تقسیم جهان بین قدرت‌های بزرگ پس از پایان جنگ جهانی اول و مشروعیت بخشیدن به این امر از طریق جامعه ملل با تصویب حق تحت‌الحمايگی مناطق مذکور برای فرانسه، ضمن تجزیه مناطق شمالی شام به دو کشور سوریه و لبنان، بار دیگر محدودیت و محرومیت شیعیان را در این منطقه در پی داشت.

لبنان پس از استقلال و رهایی از سلطه استعمار فرانسه هر چند به ظاهر از زیر سلطه مستقیم آن کشور خارج شد اما شرایط به گونه‌ای در این سرزمین فراهم شده بود که عملاً مسلمانان به ویژه شیعیان کمتر در به دست گیری ارکان حکومت و حق تعیین سرنوشت خویش سهیم بودند. زیرا فرانسه در دوره حاکمیت استعماری خود در لبنان، به قدر کافی در ایجاد رژیم سیاسی و وضعیت فرهنگی و اقتصادی وابسته به خود و تربیت حکام و زمامداران و نخبگان و روشنفکران غربزده و وابسته و به چرخش در آمدن چرخ‌های رژیم دست ساخته خویش در لبنان با استفاده از عناصر لبنانی و با تکیه بر اولویت دادن به مسیحیان مارونی لبنان تلاش و زمینه سازی کرده بود.

در این دوره، رشد تدریجی نفوذ آمریکا در لبنان، شکلی بارز و برجسته به خود گرفت و اوضاع شیعیان لبنان به ویژه از زمان تشکیل رژیم غاصب اسرائیل در سرزمین اشغالی فلسطین و به وخامت گرائید و آنان در معرض تجاوز نظامی و اشغال گری و کسار و قتل عام قرار گرفتند.

با مهاجرت امام موسی صدر از ایران به لبنان، وضعیت شیعیان رو به بهبودی نهاد و جنبش شیعی لبنان از اوایل دهه ۱۹۶۰ که برجسته تر شدن نقش سیاسی شیعیان در لبنان، روند رو به رشد خود را آغاز نمود تا اواسط دهه ۱۹۷۰ شاهد رشد و توسعه خود در لبنان بود. سهم گیری رو به رشد جنبش شیعیان تا وصول به فاز نظامی در اواسط دهه ۱۹۷۰ بیش از هر چیز ناشی از تلاش و تحرک امام موسی صدر بود.

با شعله ور شدن آتش جنگ داخلی در لبنان در سال ۱۹۷۵ میلادی که یکی از حوادث و رویدادهای تلخ تاریخ معاصر این کشور به شمار می رود و همه طوایف و جریانهای سیاسی داخلی لبنانی، فلسطینی، منطقه‌ای و بین المللی به گونه‌ای در آن وارد شدند و آتش این جنگ را شعله ور ساختند سرتاسر لبنان به زرادخانه بزرگ تسلیحاتی تبدیل گردید. در این میان مناطق

جنوب لبنان جولانگاهی برای سلاح فلسطینی‌ها و چپ‌گراها؛ و شرق بیروت نیز، محل یک‌ه تازی شبه نظامیان مسیحی مارونی و راست‌گراها - فالانژیست‌ها - شد. این وضعیت، به وخیم‌تر شدن اوضاع سیاسی و امنیتی و اقتصادی شیعیان منجر گردید.

هنوز شیعیان در وضعیت تأسف‌بار آتش جنگ داخلی و اشغالگری‌های دشمن صهیونیستی قرار داشتند که ربوده شدن امام موسی صدر در لیبی و مشخص نشدن وضعیت او، جنبش شیعی لبنان را دچار شک‌بزرگی کرد. این حادثه فدری برای شیعیان لبنان عظیم و دردناک بود که جز با حادثه اسلامی عظیم‌تر، چون پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی ایران به رهبری امام خمینی، قابل‌پذیر نمی‌بود.

حوادث قبلی مثلاً تهاج اسرائیل به جنوب لبنان و ناپدید شدن امام موسی صدر در لیبی، به منظور زدن به شیعیان شکل گرفته بود؛ اما پیروزی انقلاب اسلامی ایران به جامعه شیعه لبنان، اعتماد به نفس و جرأت عرض اندام داد.

انقلاب اسلامی ایران به رهبری امام خمینی، نقشی مستقیم در پیدایش و رشد و شکوفایی نهضت اسلامی جدید در لبنان و خصوص شیعیان داشت؛ به این دلیل که انقلاب اسلامی در ایران، احساس شیعیان لبنان را در زمینه تمایز و برتری بر سایر طوایف این کشور برانگیخت و زمینه‌ساز احیای نهضت شیعی در کشور لبنان و الهام‌بخش رهایی مردم شیعه جنوب این کشور در مبارزه با اسرائیل شد. بدین ترتیب این کشور به مناسب‌ترین محل رشد و پرورش افکار انقلابی شیعه تبدیل گردید و تحول عظیمی در میان شیعیان لبنان تحت تأثیر آرمان‌های انقلاب اسلامی پدید آمد.

شیعیان در سه منطقه مستقر هستند. این سه منطقه عبارت است از جنوب لبنان، بقاع و اطراف بیروت. در شمال استان بقاع نیز در مناطق بعلبک و

هرمل، شیعیان زیادی مستقر هستند. شیعیان دیگری نیز در شهر طرابلس و منطقه کسروان در شمال لبنان سکونت دارند. اهالی کسروان در قرون پیشین صد در صد شیعه بوده‌اند. شهر طرابلس نیز یکی از پایگاه‌های مهم شیعه و حکومت‌های اسلامی خصوصاً در عصر فاطمیان و عماریان که دولت اخیر از دول شیعه امامیه در شام بوده، به شمار می‌آمده است. (عبدالله ناصری طاهری، کیهان فرهنگی، شماره ۱۱، ص ۱۶)

برآورد ثبت احوال که پس از جنگ داخلی لبنان گرفته شده، ۵۹ درصد شیعیان در دو استان صور و نبطیه، ۲۵/۵ درصد در بقاع، ۸ درصد در جبل و ۷/۵ درصد در استان بیروت مستقرند، اما از حیث پراکندگی جمعیت در مقایسه با دیگر ویران‌شده‌ها ۶۷ درصد در دو استان صور و نبطیه، ۴۱ درصد در بقاع، ۱۴ درصد در بیروت و ۱۰ درصد در صیدا هستند. (مرکز الاستشارات، لبنان ملف معلوماتی شمل، ص ۸)

شیعیان لبنان طی چند دهه تحولات نظامی و اشغالگری و عملیات کشتار رژیم صهیونیستی در این کشور و به ریزه جنوب لبنان و نیز ۱۲ سال جنگ و گریز نیروهای مقاومت فلسطینی و ارتش متجاوز اسرائیلی، و نیز جنگ داخلی لبنان خسارت‌های زیاد متحمل شدند و از اواسط سال ۱۹۸۲ (خرداد ۱۳۶۱) جنوب لبنان توسط ارتش متجاوز اسرائیل، اشغال گردید، اما با رشد جنبش شیعه در این کشور، شیعیان لبنان تا اندازه زیادی به موفقیت‌هایی نائل آمدند.

هر چند شیعیان در جامعه لبنان نسبت به سایر ادیان در محرومیت به سر می‌بردند اما با رشد آگاهی آنان توسط امام موسی صدر و سپس در اثر پیروزی انقلاب اسلامی ایران، هم‌اکنون طایفه شیعه یکی از قدرتمندترین طوایف سیاسی این کشور به شمار می‌رود.

کتابی که در پیش روی دارید شامل هشت فصل می‌باشد. در این کتاب،

ضمن تبیین موقعیت و تاریخچه جبل عامل، تلاش شده، از اوضاع شیعیان لبنان از هنگام پیدایش تا زمان پیروزی انقلاب اسلامی ایران تصویر شفاف و روشنی ارائه شود.

امید است این اثر پژوهشی مورد توجه و استفاده علاقه مندان و پژوهشگران امور لبنان قرار بگیرد.

مجید صفاتاج

بهار ۱۳۹۶